

671053

Dr. I. LUPAȘ

D. 402

[Handwritten signature]

O binefăcătoare a tinerimii studioase:

VETURIA I LAPEDATU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scumpei sale fice Pica...

Dr. I. LUPAȘ

BCU Cluj-Napoca

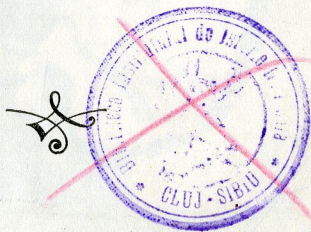

4060 027 7955

O binefăcătoare a tinerimii studioase:

VETURIA I. LAPEDATU

Scumpei sale fice Pica...

Doamna VETURIA I. LAPEDATU
în port național dela Orăștie.

O binefăcătoare a tinerimii studioase :

VETURIA I. LAPEDATU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scumpei sale fice Pica...

1.

La sfârșitul lui Martie 1933 s'a stins, într'un sanatoriu din București, un suflet nobil și devotat binelui obște, Veturia I. Lapedatu, soția directorului dela Banca Națională a României și fostului Ministru de finanțe.

Vestea trecerii la cele eterne a acestei distinse educatoare a impresionat profund societatea românească din Transilvania, unde era în deobște cunoscută, iubită și apreciată, pentru inteligența superioară, pentru caracterul ferm, firea vioale și deschisă și pentru virtuțile alese de soție și mamă, care i-au împodobit viața întreagă.

Dar Veturia I. Lapedatu era cunoscută și apreciată și pentru activitatea laudabilă, desfășurată în deceniile din urmă în domeniul ocrotirilor sociale, prin sollicitudinea ei devotată educației cât mai îngrijite a fiilor de țărani, lipsiți de mijloace, cari cercetau liceul „Gheorghe Lazăr“ din Sibiu, primindu-și hrana zilnică la

„Masa studenților“ înființată și susținută prin munificența băncii „Albina“ din această localitate.

De aceea moartea ei a îndurerat adânc nu numai pe membrii familiei și cercul amicilor și cunoșcuților, ci și pe foștii elevi ai liceului amintiți, care au avut prilejul să-i cunoască ani de-arândul rara ei bunătate sufletească. Astfel, unul dintre ei, care a beneficiat timp de 8 ani de ajutorul mesei studenților, mărturisește: „vestea morții acestei ocrotitoare a sutelor de școlari săraci ne-a căzut ca un trăsnet din senin; ne-a îndurerat până la lacrimi“. Iar tânărul Gheorghe Faur din cl. VII-a, care în numele colegilor săi a exprimat sentimente de recunoștință cu prilejul înmormântării, subliniază îndeosebi bunătatea ei *de mamă sufletească a tineretului*, spunând: „pare’o văd, cu părul argintiu lăsat în şuvițe pe obraz, cu zimbetu-i de mamă bună, pășind rar printre mese. Era atât de fericită, când se găsea în mijlocul nostru. Pare’o văd în jurul focului, în fiecare an, când înviorați de parfumul primăverii plecam la pădure; în aer liber ne pregătea masa pe iarba crudă a primăverii, ne vorbea blând, ne înveselea și noi toți priveam spre ea cu dragoste de copil și respect de mamă. Biblioteca mesei studenților sporea totdeauna cu câteva zeci de volume și fiecare purta inscripția: cumpărată cu ocazia zilei nașterii D-nei Veșturia I. Lapedatu. Aureola recunoștinții va

înconjura întotdeauna imaginea rămasă încă vie în conștiințele noastre. Ea a fost sufletul acestui institut de binefacere, ea a fost însăși existența lui“.

La fel apreciază calitățile ei sufletești tânărul avocat Dr. I. Seracin, care în timpul studiilor sale în liceul din Sibiu a avut ocazie a se împărtăși de binefacerile „Mesei studenților“. Într'un articol de ziar zugrăvește următoarea icoană: „Un suflet de mamă, a futurora, un suflet de Samariteancă, în care și-au găsit alinare atâtea dureri obștești, un suflet care era deschis oricând, în zi și în noapte, pentru o mângăiere, pentru un sfat părintesc sau pentru o dojană, plină de bunătate, Veturia I. Lapedatu a săvârșit în taină și în tăcere o mare și durabilă operă caritabilă. Convinsă că opera de asistență și de caritate are un caracter mai nobil, când este ferită de vuetul întrunirii... mult regretata dispărută își împărția sufletul și iubirea de oameni în liniștea chiliei, unde nu pătrundeau decât învățăturile evanghelice și marea iubire de țară și de popor. La Sibiu, în calitate de conducătoare a „Mesei studenților“ din imobilul Băncii Albina, Veturia I. Lapedatu a fost înainte de toate mamă, în accepția cea mai înaltă a cuvântului. Sub grija ei mil de fil de țărani și-au făcut educația socială și morală și chiar adaptarea la noua viață orășenească. Ea a valorat mai mult decât profesorul

și decât cartea, ea a fost totul: mângâierea, sprințul, dojana și pedeapsa. Noi, care am trăit intens aceste clipe, noi care azi — pe marginea groapei proaspăt deschise — retrăim și mai intens aceste duioase și scumpe amintiri din viață, nu ne putem stăpâni impulsul lăuntric de a aduce această închinare memoriei aceleia, care în viață ne-a dat mult din sufletul și din dragostea ei. În numele anonim al aceluia care au avut în viața lor o fă-rămă din această bunătate de mamă, peste care s'a întins azi lespeda rece și grea, ne luăm piosul angajament de a-i păstra, mereu vie, memoria scumpă și pilduitoare“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
II.

Deturia I. Lapedatu s'a născut în Beiuș la 6/19 Decembrie 1877 din părinții Vasile Papp și Ana n. Dringou. Tatăl ei, Vasile Papp în calitate de protopop a păstorit timp îndelungat populațiunea ortodoxă română din acel colț de țară, închinând toată strădania vieții sale povățuirii duhovnicești a credincioșilor și unei creșteri îngrijite a numeroaselor odrasle (?), cari împodobiau primitoarea lui casă preotească. Între acestea s'a distins, prin deosebită inteligență și râvnă de progres, fiica sa Deturia, care s'a pregătit ca și celelalte surori ale ei (Maria și Georgina) pentru cariera dascălească.

După terminarea celor 6 clase în școala primară de stat din Betuș, cu rezultat eminent (kitünő), a urmat cursurile școalei civile de fete (gimnaziu) din Oradea, Arad și Sibiu, apoi cursul complimantar în anul 1893/4 la școala civilă de fete a Asociațiunii din Sibiu, ca elevă internă, obținând și aici nota generală „eminent”. Fostul director al acestei școale, părintele Dr. Vasile Bologa își amintește despre fosta lui elevă că „era foarte sânguincioasă și punctuală, pururea atentă, cu creionul și notițul la îndemână”.

Paralel urmase la Arad ca particulară și cursul I. de pedagogie la școala normală (preparandie) ortodoxă-română, iar cursul II. l-a urmat la seminarul teologic-pedagogic din Sibiu în aceeași calitate de „privatistă” (elevă particulară). Cursul al III-lea și al IV-lea l-a urmat apoi în anii 1895/6 și 1896/7 la *pedagogia de stat* din Budapesta, obținând la studii nota generală: foarte bine (jeles), iar la purtarea morală mențiunea: exemplară (példás). La sfârșitul anului IV. fu promovată învățătoare pentru școlile primare (elementare) ungurești și românești.

În anul școlar următor (1897—98) a trecut la *pedagogia superioară de stat* din Budapesta, unde avea o singură colegă română: Catinea Bogdan din Brașov (azi d-na N. Iorga); dar din cauza debilității fizice, după un an, a părăsit școala aceasta.

III.

În toamna anului 1898 își începu funcțiunea de învățătoare la școala de fete de stat din Betuș, unde a predat toate obiectele de învățământ în clasa a IV-a, iar în clasele superioare V—VI educația fizică și lucrul de mână. În certificatul de serviciu arată direcțiunea școlii că tânăra învățătoare „a meritat recunoștința justă și deplină atât a autorităților școlare, cât și a părinților prin râvna devotată, de care a dat dovadă în acest timp, prin activitatea ei distinsă, ca tact și delicateteă, precum și prin munca ei încununată de rezultate“ (Ezen idő alatt tanusított odaadó buzgalmaért, kiváló tapintatú és finom tevékenységéért, valamint eredményes munkálkodásáért úgy az iskola hatóságainak, valamint a szülőknek méltányos és teljes elismerését érdemelte ki).

În anii 1900—1901 și 1901—1902 a funcționat la vestita școală primară capitală din Săliște, izbutind chiar dela început să trezească în sufletul elevelor sale sentimente de simpatie și încredere, iar colegilor și autorităților școlare să se impună prin înalta-i concepție despre misiunea dascălească și prin devotamentul, ce desfășura pentru o cât mai conștiincioasă îndeplinire a acestei misiuni.

La școala din Săliște a împărtășit elevelor din clasa II și III instrucție din toate obiectele

de învățământ, iar celor din cursurile III și IV ale școlii de repetiție le-a dat instrucție în lucrul de mână și economia casnică.

În certificatul de serviciu, liberat de autoritatea școlară-bisericească, este apreciată activitatea ei din cursul celor doi ani în felul următor: serviciu conștiincios, punctualitate, zel și pricepere, rezultate mulțumitoare și o purtare exemplară în viața școlară și socială. Iar fostul ei director, apreciatul pedagog Dumitru Lăpădatu se exprimă astfel: „În numărul mare de învățători și învățătoare, care s'au perindat în cursul anilor la catedrele școlii primare din Săliște, Deturia Papp s'a distins în cei doi ani de școală și s'a impus în mod deosebit. A adus cu sine o frumoasă cultură generală, profesională și socială. Această cultură a folosit-o în învățământ și în toate instituțiile culturale, artistice și de binefacere din Săliște: Reuntunea de cântări, de înfrumusețare a comunei, de ajutorare a săracilor etc. În oficiul învățătoresc era de o hărnicie, de o punctualitate și de o conștiințiozitate rară. În școală și afară de școală nu făcea numai instrucția elevilor, ci și o frumoasă educație sufletească. Conducea regulat, în fiecare Duminică și sârbătoare, elevii la biserică, la liturghie și vecernie, unde le supraveghea. În orele de lucru de mână se străduia să dezvolte în eleve gustul

estetic și artistic românesc în industria casnică și în port. În școală și afară de școală stăruia să deprindă pe eleve la purtări și maniere frumoase, la ordine, la curățenie, la îndeplinirea datoriilor în școală și acasă. Lua parte activă la aranjarea serbărilor școlare cu cântări, recitări, piese teatrale. În viața școlară și în cea socială avea o purtare exemplară. Drept urmare a culturii, purtării și însușirilor sale distinse se bucura de o deosebită considerație în familiile fruntașilor și în comună. Cu plecarea d-soarei Veturia Papp, școala și societatea din Săliște a pierdut o distinsă putere didactică“. Făcând aceste aprecieri în deplină cunoștință de cauză și cu desăvârșitul respect al adevărului, directorul Dumitru Lăpădatu ține să adauge că le-a scris ca prinos față de memoria regretatei doamne, cu care a avut onoarea să colaboreze timp de doi ani în Săliște“.

Nu va fi fără interes a împrăști o reminiscență din activitatea ei didactică la școala din Săliște. Inspector al învățământului primar în județul Sibiu era un om de înaltă cultură, el însuș un literat maghiar : Dr. Iuliu Vértessy. Acesta făcând o amănunțită inspecție la școala din Săliște, care prin spiritul ei radical românesc era totdeauna un spin în ochii organelor statului ungar, a asistat și la lecțiile elevelor din clasă

D-șoara VETURIA PAPP, ca învățătoare în Săliște.

a II-a, fiind însoțit de inspectorul școlar confesional: protopopul Dr. Ioan Stroia și de directorul Dumitru Lăpădatu. El a avut ocazie să rămână plăcut impresionat atât de înfățișarea exterioară a clasei, cât și de ținuta demnă, impunătoare a elevelor și mai ales de aceea a învățătoarei lor. O atmosferă de puritate, de lumină și căldură învăluia copilele îmbrăcate în frumosul port al satului și cu privirile ațintite cu disciplină și încredere spre iscusita lor învățătoare. La diferitele obiecte de învățământ răspunsurile lor cădeau prompt și sigur. Toate, firește, numai în limba română.

La urmă inspectorul Vértessy adresându-se învățătoarei Veturia Papp, îi zice: „Suntem foarte mulțumiți, D-șoară, dar să vedem acum, ce știu elevele din limba maghiară“? Tânăra învățătoare, foarte liniștită, răspunde zâmbind: „Ungurește nu știm...“ Protopopul Stroia și directorul Lăpădatu rămân pe gânduri, dându-și seama, că aceasta poate să aibă consecințe neplăcute pentru însăși existența școlii. Inspectorul Vértessy deasemenea tace, vădit indispus. Tăcerea fu atunci întreruptă din partea învățătoarei curajoase, care nu ezită a se angaja la o lungă conversație explicativă cu inspectorul maghiar, spunându-i fără înconjur că, deși programa analitică prevede învățământul limbii maghiare, dânsa e de părere că cu elevii

plăpânzi ai unei școale populare românești nu se poate trece decât cel mult în anti din urmă la învățarea unei limbi străine. Prin urmare aceasta fiind convingerea ei pedagogică, n'a aflat potrivit a împărtăși elevelor din clasa a II-a instrucție în limba maghiară. Inspectorul a salutat și a părăsit clasa...

Făcându-i-se observarea că prin răspunsul dat inspectorului s'ar putea întâmpla, să fi periclitat interesele școalei, dânsa ripostă prompt: „Nimenia nu e în drept să pedepsească o școală pentru convingerile învățătorilor“.

A urmat conferința didactică, în care inspectorul obișnuia să-și comunice impresiile și observările asupra celor constatate în fiecare clasă. Învățătorii erau nerăbdători să vadă cum se va lămurii incidentul pedagogic din cursul inspecției clasei a II-a de fete. Inspectorul intrând grav în sala de conferințe, se așează la masă zicând: „Să rugăm pe D-șoara Papp, care vorbește tot atât de bine limba maghiară ca și mine, să redacteze procesul verbal al acestei conferințe“. Discuțiile au fost animate și au durat până seara târziu. Cu toți învățătorii s'a declarat inspectorul Vértessy mulțumit, îndeosebi a subliniat cu laudă rezultatele inspecției din clasa a II-a de fete, ținând să facă mențiune specială în textul procesului verbal, fără a mai stărui însă asupra

incidentului cu limba maghiară în clasa aceasta. Numai după terminarea conferinței a ținut inspectorul să închidă acest incident, într'o conversație particulară, prin cuvintele: „Vă felicit, D-șoară, pentru tăria convingerilor Dvoastră!”

IV.

În anul școlar 1903—4 a trecut la *școala civilă de fete a Asociațiunii* în Sibiu, funcționând la cursul complementar ca profesoară de lucru manual și economie casnică, cu câte 8 ore pe săptămână. În certificatul de serviciu se constată și aici: zel deosebit, pricepere, punctualitate și purtare exemplară, deci aceleași eminente însușiri didactice și educative a putut să le valorifice și în noul ei post.

Dar în postul acesta nu era să rămână mai mult de un an. Căci Reuniunea femeilor române din Sibiu, votându-i, în toamna anului 1904, o bursă (stipendiu) de 800 coroane pentru a se specializa în economia de casă, o destinase ca conducătoare a unei Școale românești de economie și industrie casnică, ce urma să se înființeze în acest oraș, la inițiativa și prin stăruințele d-nei Maria P. Cosma, fosta președintă a acestei Reuniuni.

În Nov. 1904, după ce termină școala de economie de casă (Haushaltungsschule) a Sașilor dela Sibiu, pleacă la Viena, unde ascultă și termină următoarele cursuri:

1. Kochschule l. M. Heltz, care în certificatul dela 15 Aprilie 1905 arată că a terminat cu deosebit succes și talent cursul, propunând Gremiului să o distingă cu medalia de aur și diplomă, ceea ce a și urmat.

2. Marie Tatzl, Viena, certifică la 17 Aprilie 1905 că a făcut cursul de cusut, desemn de lîngerie și croitorie cu mult succes și că poate să instrueze în această branșă și

3. Marie Majorfy prin certificatul dela 15 Aprilie 1905 arată că a făcut cursul pentru confecționare și croitorie de îmbrăcăminte cu multă diligență și talent.

În Oct. 1905 deschide cea dintâi Școală de economie de casă în Sibiu, pe care o conduce ca directoare în anii școlari 1905/6 și 1906/7. Cu ce rezultat, se știe.

Școala de economie casnică s'a dezvoltat în condiții satisfăcătoare, grație energiei și deștărniciiei tinerei directoare, înțelegând ea să atragă în serviciul acestei școale elemente valoroase din corpul didactic al seminarului Andreian, cari s'au oferit să țină gratuit cursuri de religie

(N. Bălan), de limba și istoria Românilor (I. Lupaș), de geografie (V. Stanciu) și de științele naturale (Aurel Bratu) pe seama elevelor, dintre care multe se găsesc în timpul de față printre cele mai vrednice soții și mame române din Transilvania.

Căsătorindu-se la 1906 cu dl Ioan I. Lapedatu, — pe atunci director la banca „Ardeleana“ din Orăștie — a trebuit să părăsească în primăvara anului 1907 Sibiu, mutându-se la Orăștie, unde timp de 5 ani a fost animatoarea tuturor acțiunilor sociale și de binefacere.

Mai târziu, la sfârșitul anului 1911, când Românii ardeleni izbutesc să înființeze o societate națională de asigurări cu sediul în Sibiu și soțul său e chemat ca director al noului întreprinderi, Veturia I. Lapedatu revine la conducerea „Mesei studenților“, pe care o mai condusesese și mai înainte, în anii școlari 1905—6 și 1906—7.

Așezată acum din nou și definitiv în centrul cultural românesc, pe care-l îndrăgise de mai înainte, și-a împărțit viața cu întreagă puterea ei de muncă și de iubire între grijile soțului și ale celor doi copii — un fiu și o fiică — cu cari i-a fost înzestrată familia, și între ale numeroaselor serii de școlari săraci adăpostiți la „Masa studenților“ și îngrijiiți de ea până la 1926 cu toată

duioșia unei mame gata de sacrificiu și de oste-neală fără preget pentru buna creștere și îndrumare a tinerelor odrasle.

V.

O vedeam adeseori în ceasurile când pregătea prânzul, sau când îl servia zecilor de elevi, cari alergau de pe băncile liceului spre masa binefăcătoare a Băneli „Albina“. Veturia I. Lapedatu era de o bunăfate impresionantă cu ei cu toți. Niciodată n'am putut surprinde în atitudinea ei un gest de oboseală sau o clipă de indispoziție. Dimpotrivă, înfățișarea ei exprima totdeauna o adâncă bucurie și mulțumire sufletească. Grijile gospodăriei — se știe — sunt adeseori supărătoare. Foarte multe femei, mai ales din pătura intelectuală, le disprețuesc și fug de ele sub cuvânt, că se cred chemate a îndeplini o misiune superioară.

Punându-mi întrebarea, ce motiv îndemna pe Veturia I. Lapedatu să caute a purta cu atâta plăcere intimă această sarcină, nu tocmai ușoară, n'am putut afla un răspuns mai potrivit decât cel oferit de o reminiscență istorică. Anume fostul stareț al mănăstirii din muntele Sinai, Sf. Ioan Scărarul spune despre un smerit frate de sub cârmuirea sa că, deși avea foarte mult

Doamna VETURIA I. LAPEDATU, la revenirea în Sibiu.

de lucru, trebuind să pregătească în fiecare zi hrana pentru câte 220 de frați din mănăstire, totuși niciodată nu-l vedea indispus, ci totdeauna cu voie bună. Întrebându-l, de unde această necurmată bucurie, curtosul și străduitorul frate i-a răspuns: „Eu când slujesc fraților mei, știu că nu slujesc oamenilor, ci lui Dumnezeu în persoana slujitorilor săi“. Se vede, că în inima lui pătrunsese adevăratul înțeles creștinesc al cuvintelor Mântuitorului: „Tot ce veți fi făcut unuia din acești mai mici, mie mi-ați făcut...“

Probabil că și milostiva ocrotitoare, cu dragoste de mamă, a sârmanilor școlari dela Sibiu, ca fiică de preot crescută sub poartă Scripturilor Sfinte, auzind adeseori cuvintele Evangheliei, rostite dela sfântul altar sau de pe amvon de însuș bunul ei părinte, s'a pătruns de tainele lor înțeles și s'a bucurat din toată inima, când i s'a dat prilej să aducă slujbă lui Dumnezeu prin îngrijirea „celor mai mici“...

Dar, spre a putea evidenția cât mai bine rolul educativ și național al „Mesei studenților“, lăsăm să urmeze amintirile unuia dintre cei ce a cunoscut mai de aproape această instituție.

„Nu era o simplă cantină școlară cum, poate, vor crede unii.

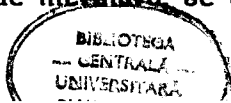
Era — mai cu seamă în epoca ungurească — o adevărată instituție de educație morală, cul-

turală, națională și socială. Era o mândrie a Românilor sibiieni. Caracterul special al acestei instituțiuni i l-au imprimat conducătorii ei, recrutați totdeauna dintre cele dintâi rânduri ale societății sibiene. Intre conducătorii cei mai de stoinici și mai statornici, după D-na Maria Cosma, a fost, desigur, D-na Veturia I. Lapedatu. A luat conducerea „Mesei studenților“ încă de pe când nu era căsătorită. Deși tânără, prin însușirile ei alese de muncă, energie și seriozitate, împreunate însă și cu o rară dragălășenie, ea era profund respectată și sincer iubită de profesori ca și de elevi. Era respectată pentru activitatea ei desinteresată, reală și efectivă ce punea fără preget în serviciul acestei instituțiuni și era iubită pentru însuflețirea neobosită, cu care se îngrijea de hrana trupească și sufletească a copiilor de țărani, preoți și învățători români din satele Ardealului.

Imi pare că văd și azi înaintea ochilor mei sufletești sala de mâncare, strălucind în curățenie, aranjată cu atâta gust și împodobită de chipurile marilor binefăcători ai neamului: Șaguna, Gojdu, și Partenie Cosma. Nu era o sufragerie oarecare. Era un templu de caritate, în care elevii intrau, zi de zi, cu cea mai desăvârșită cuviință și recunoștință. În o ordine exemplară, stând fiecare la locul său, așteptau intrarea D-nei Lapedatu, salu-

tându-o, discret, prin ridicare, cu fețele înviorate de privirea dulce, care îi învăluta pe toți. Se rostita rugăciunea și se începea masa în cea mai perfectă liniște și rânduială. Ochii Dnei Lapedatu privegheau, ca fiecare să se hrănească deopotrivă de bine. Pe cei mai slăbuți de constituție îi avea în deosebită atenție. Celor săraci, despre care știa că seara n'au acasă mâncare regulată, le dădea proviziune și pentru cină. Le controla îmbrăcămintea și nu arareori lua acul, și așa, ca să le coase sau să le îndrepte hainele. La unii, la cei orfani și de tot săraci, le procura însași vestimintele de care aveau nevoie. Dar grija ei mergea și mai departe. Cu tactul și talentul înăscut, învăța pe elevi, pe nesimțite, cum să se comporte la masă și în societate, izbutind ca din cei mai simpli băieți de țărani să crească tineri, cari să se poată prezenta în cercurile sociale cele mai exigente sub raportul manierelor sociale. Masa se termina cu obișnuita rugăciune, după care elevii plecau, în aceeași ordine și liniște, cu toată recunoștința pentru binefăcătoarea lor.

„Masa studenților“ își avea biblioteca ei, din care elevii luau și citeau cărți românești. Din când în când se întruniau, sub supravegherea conducătoarei lor, în șezători literare, în care se făcea lectură din autorii clasicii români, se ceteau încercări proprii de literatură, se declama și se

cânta în cor și orchestră. Odată pe an, în seara Crăciunului românesc, când elevii, din cauza școlilor străine ce frecventau, nu puteau fi la căminul părintesc, se aranja o serată literară festivă. Conducerea „Mesei studenților“ ținea să ocrotească în această seară sfântă pe beneficiarii ei, iar aceștia să facă dovada eforturilor ce se puneau pentru educația lor națională. Îmi reamintesc cu multă emoție seara de Crăciun din 1906. Toți elevii erau adunați în sala frumos decorată cu ramuri de brad. Venită rând pe rând reprezentanții băncii „Albina“, susținătoarea mesei, cei ai Metropolitiei ortodoxe și ai bisericii unite și cei ai Asociațiunii. Băieții, îmbrăcați de sărbătoare, cu fețele pline și rumene, se uitau cu ochii strălucind de bucurie și recunoștință la tânăra conducătoare, care radia de fericire. Se începe producțiunea. Corul băieților intonează o rugăciune și două colinde, ascultate de mulți cu lacrimi în ochi. Un elev rostește un pătrunzător cuvânt de recunoștință la adresa susținătorilor și conducătoarei mesei. Un preot venerabil răspunde cu blândețe și dutoșie. Un alt elev declamă versuri ocazionale, după care urmează punctul de forță, conferința unui elev din anul ultim de școală — era actualul avocat din Cluj, Dr. Ioachim Tolciu — despre „Poezia lui Goga“, al cărui prim volum de versuri apăruse cu puțin

mai înainte. El face — în o frumoasă românească — o captivantă analiză literară a elementului popular și național, din versurile lui Goga, analiză care impresionează în chip deosebit. Poetul e îndelung aclamat de asistență și de elevii cari îl urmau la „Masa studenților“. Plecai cu convingerea că băieții aceștia, care își făceau studiile la școlile ungurești și săsești din Sibiu, ajunseseră prin diligența proprie, să cunoască limba și literatura română aproape tot atât de bine ca și colegii lor ce urmau la liceele românești de pe atunci. Și toate acestea grație educației dela „Masa studenților“, care a fost pentru ei o admirabilă școală de conștiință românească.

Dar cine ar putea să spună tot ce se petrecea la această „masă“? Seratele sociale și excursiunile aranjate în tovărășia celor mai distinse familii din Sibiu, erau minunate prilejuri de îndemnuri nobile pentru băieții de țărani români ca, păstrând toată dragostea și mândria pentru originea lor, să se șlifuiască și pentru societatea în care se pregăteau să intre. Așa se explică de ce pentru cei ce au studiat la Sibiu, în ultimile patru decenii, amintirea cea mai scumpă și mai frumoasă o formează viața dela „Masa studenților“.

În chipul acesta se scurgea vremea, zi de zi, lună de lună și an de an, fără ca entuziasmul pentru munca și jertfa aceleia care a fost sufletul „Mesei studenților“ timp de peste un deceniu și jumătate, să se stingă. Dimpotrivă, râvna și însufleșirea ei pentru copiii de țărani români creștea în măsura, în care sporeau rezultatele. Soarta i-a rezervat — pe lângă mari și neînchiptuite dureri dela sfârșitul vieții sale — o mângâiere, aceea de a vedea că rezultatele au continuat să sporească și după ce „Masa studenților“ a trecut în îngrijirea celor ce i-au urmat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Directorul liceului Gheorghe Lazăr, dl Dr. Ioan Bunea mărturisește, că vechea tradiție educativă a acestei instituțiuni s'a continuat și în era românească, îngrijind *Veturia I. Lapedatu* nu numai de hrana trupească, ci și de educația morală și de cultura națională a ocoțitșilor săi în așa măsură, încât directorului de liceu îi sălta inima de bucurie, de câte ori vedea probele de „o exuberantă dragoste părintească ale doamnei *Veturia Lapedatu* față de tinerele vlăstare adunate să se adape la izvorul culturii românești“. De aceea nu a lipsit a lua măsuri pentru înființarea unui fond special cu denumirea *Fondul Veturia I. Lapedatu*, ca recunoștință pentru „ne-

spus de frumoasa și rodnică activitate a defunctei“, precum și „pentru eternizarea memoriei acestul suflet marinos“.

Model de muncă, abnegație și jertfă a fost viața Veturiei I. Lapedatu. Pentru ea — cum spunea cu ocaziunea unei adunări a societății „Principele Mircea“ — munca sub ori ce formă era o datorință a vieții; era izvorul bucuriilor adânci și al mulțumirilor statornice. Bucuriile adevărate ale vieții — continua dansa — numai prin trudă și stăruință le putem câștiga și cu cât oboseșile sunt mai mari, cu atât bucuriile sunt mai adânci. Munca ne dăruiește mulțumirea sufletească, iar aceasta, dacă scopul este ajuns, suplinește și răsplătește totul.

VI.

Diața familiară sporea în bucurie și fericire paralel cu bucuriile, ce i le procura adormitei în Domnul activitatea ei plină de abnegație și de altruism creștinesc.

Vacanțele de vară, pe care le petrecea de obicei în brădetul dela Păltiniș, puteau să o redea cu totul familiei, împărtășindu-i ani de-a rândul clipe de rară și netulburată fericire.

Expresiunea lor se găsește fixată într'un album al stațiunii climaterice dela Păltiniș, prin următoarele versuri, scrise la 1 Septembrie 1927 „In locul fetiței noastre“ :

*Două săptămâni la tine,
Păltiniș, m'ai răsfățat,
Iar acum te las cu bine
Și cu dorul meu curat...*

*De erai scăldat în soare
Sau în negura cea mare,
Tu găseai la toți distracții,
Ca și mie și la alții...*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Tu mi-ai dat în astă vară
Mulțumiri mereu, mereu,
O să spun sară de sară
Slava ta lui Dumnezeu.*

*Și-o să-l rog să ne ajute,
Cu noroc vremea s'o mute,
Ca și 'n vara care vine
Veselă să viu la Tine...*

Zilele senine treceau repede. Ele veniau să încheie aproape 22 de ani de ideală viață familiară, când presimțiri sinistre par a se fi abătut asupra fetei soții și mame anunțând, cumplit

încercări sufletești. În vara anului 1928, Veturla I. Lapedatu se destăinuia unei prietene (Ana I. Lupaș) la Sovata, că îi merge prea bine, că se simte atât de fericită, încât adeseori se teme, să nu fie pândită de vre-o nenorocire apropiată. „Ne persecută norocul — spunea ea prietenei sale — ca pe Polierate, încât dacă l-am arunca în mare, mă tem că nu s'ar înneca, ci ni l-ar pescui cineva a doua zi, cum s'a întâmplat cu inelul acestuia“.

Aceeaș neliniște și presimțire tristă cuprinsese și pe soțul ei. Pe cărările tainice din munții Sibiului, pe unde umblau atât de des vara și iarna, o adâncă melancolie le stăpânea sufletele. La 15 Septembrie 1928, cei doi soți, retrași în singurătatea pădurilor spre a petrece o zi aniversară, adresau copiilor, în paginile acelui-aș Album următoarele rânduri cu accent de melancolie :

*Ca să duci de-acum pe umeri
Ani întregi cincizeci și doi,
Este greu, cum nu știți voi.*

*Anii vin, se înmulțesc...
Ne-aplecăm mereu sub ei...
Mâne sunt cincizeci și trei.*

*Vremea trece, se petrece...
Voi urcați mereu în sus...
Noi în jos cătră Apus.*

*Și azi mâni din înălțime
Veți privi cum va apune
Steaua noastră de pe lume...*

Accente și mai melancolice se găsesc în versurile scrise la Crăciunul aceluiș an, ultimul Crăciun din viața fericită, când cei doi soți, se retrăseseră tot în munții Păltinișului, după ce copiii lor plecaseră la rudentile dela Arad :

*Întrebați pe frunzișoare
Când de ramuri se despari
Și de vânturi doborâte,
Pe pământul negru cad,*

*Frunzelor, în primăvară
Pentru ce v'ați mai ivit,
Să cădeți acuma iară
De pe ramuri ce-ați umbrit?*

*Vijelia când le-apucă
Ele pribegind suspină:
Toate vin ca să se ducă...
Și se duc, să nu mai vină.*

Dijella se apropia. Stăstrelle presimțiri au devenit o realitate nespus de sfâșietoare pentru inima de mamă.

După sfârșitul tragice al unicului fiu, această inimă, fulgerată de durere fără leac, nu-și mai putea găsi vre-o clipă de alinare, decât în preajma mormântului dela Beiuș, în care așezase rămășițele neuitatului copil. Doamnei Batulescu i-a mărturisit odată cu deplină sinceritate: „Am fost cea mai fericită soție și mamă până la marea mea nenorocire“. Iar fratelui său, Dr. Cornel Papp, notar public în Beiuș, îi scria din Brașov *la 5 Sept. 1932*: „Am aceleași sentimente pentru locul meu natal; acel pământ mi-a închis pe veci copilul meu adorat, acolo sunt părinții mei iubți. Acolo în liniște și singurătate m'am întărit sufletește și totuși nu mi-a fost dat să vin acolo, la Beiuș, unde — prevăd — îmi voi încheia ani vieții mele încercați atât de mult în timpul din urmă“...

Nu a mai trecut decât o jumătate de an și prevederile ei s'au împlinit.

În acelaș mormânt, care-i închisese pe veci copilul adorat, s'a coborât spre liniștea de veci și trupul ei istovit de sbuciumările anilor din urmă, iar sufletul descătusat din încheștarea lutului s'a înălțat în sferele luminei nefinse, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit.

Amintirea ei rămâne însă vie în toate sufletele celor ce s'au împărtășit, într'un fel sau altul, de bunătatea, milostivrea și energia ei neînfrântă în opera de ajutorare a tuturor celor avizați la sprijinul deaproapelui.

Această amintire va fi perpetuată din generație în generație și prin îngrijita administrare a *Fondului Veturia I. Lapedatu*, ale cărui binefaceri se vor revărsa în viitor asupra elevilor săraci ai liceului Gheorghe Lazăr din Sibiu.

*

Credem, că nu putem încheia mai bine aceste rânduri de recunoștință și pietate, decât lăsând să urmeze o scrisoare a poetului I. U. Soriecu, fost profesor la liceul „Gheorghe Lazăr“ din Sibiu, care a cunoscut bine sufletul și devotamentul aceleia ce a fost Veturia I. Lapedatu. Scrisoarea era adresată îndureratului și neconsolatului soț.

„Am aflat de durerea ce s'a abătut pentru a doua-oară, nemilostivă, asupra Dvoastră, răpindu-Vă și pe tovarășa, care a știut să Vă înțeleagă și să Vă poarte numele în curățenia și lumina ce i-a dat-o visătorul poet“.

„Și m'am gândit că atâta bunătate nu putea încăpea pe pământul nostru plin de patimi și întunecat de meschinărie. Ce mai căuta pe lumea

aceasta o ființă aleasă ca dânsa, ridicată prin muncă și înobilată prin bucuria de a alina suferința“.

„Semănătorului de viață Tatăl i-a rânduit calvarul. Dela această rânduală n'a făcut excepție cu mucenița nobilă, care fără a-și pomeni măcar fapta, urma cuvântul învățătorului“.

Pentru cea smulsă iubirii D-voastră și adâncului respect al celor ce știu să prețuiască fapta, trecerea după fiul ei drag a fost supremul bine. Pentru cei rămași? În Coșbuc este o strofă care poate pleura un strop de alinare pe o rană care multă vreme va sângera :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Pe cer când soarele-a apus,
De ce să plângi privind în sus?
Mai bine ochii să ți-i pleci,
Să vezi pământul pe-unde treci,
El nu e mort, trăiește 'n veci,
E numai dus!...*

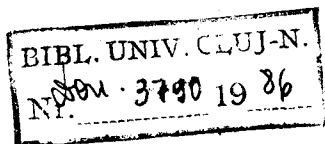
„Nu este o mângăiere că atâta bunătate, atâta dragoste de oameni și atâta generozitate a înflorit în preajma D-Doastră? Poate. Pământul dornic de a vedea înflorind de-asupra lui eroismul dispărut, gătit de brutala sete de mărire a secilor, și-a luat în sinu-i, ca pe o sămânță a vieții pe care o dorim pentru generațiunile vi-

itoare, pe această nobilă soție și mamă, care fusese mână de ajutorare pentru o întreagă lume de năzuinți spre lumină“.

„Să o plângem? Am umbri amintirea ei, care trebuie să fie numai lumină și binecuvântare, căci ea lumină și binecuvântare a semănat. În locul plânsului, mândria că din trunchiul neamului nostru a odrăslit în aceste vremuri vlăstar, care a știut să înflorească, să rodească, să sature și să încălzească, fără a aștepta nici o răsplată“.

„Să stăpânim durerea, care pe om supune și întru slăvirea nobleței celei ce s'a dus, să fim mândri că a trăit printre noi și s'a arătat pilda virtuților, cari au fost în alte vremuri și pe cari, prin ea, Provedința poate le-a semănat pentru viitor în pământul acestei țări“.

„Ea ni-a arătat calea, pe care mergând, învingem durerile. În fericita-i odihnă înțelegerea acestui adevăr este omagiul ce suntem datori să-l aducem nobleței Veturtei I. Lapedatu“.

APEL

*către foștii și actualii beneficiari ai „Mesei studenților”,
Sibiu.*

Pentru cinstirea și eternizarea memoriei aceleia, care a fost Dna Veturia I. Lapedatu, Direcțiunea liceului „Gh. Lazăr” din Sibiu, de acord cu Comitetul de conducere al „Mesei studenților”, a hotărît înființarea unui fond de ajutorare, sub denumirea: „Fondul Veturia I. Lapedatu al „Mesei studenților” dela liceul Gh. Lazăr din Sibiu”.

Nenumăratele serii de elevi ai liceului nostru, beneficiari ai „mesei”, cunosc pe deplin rolul deosebit de important al Dnei Veturia I. Lapedatu pentru înflorirea „mesei”, precum și deosebită dragoste, abnegațiune și căldura sufletească, puse de marea binefăcătoare în slujba educațiunii trupești, sufletești și morale a celor ce erau ocrotiți și adăpostiți la „Masa studenților”.

Cu scopul de a forma un fond, care să perpetueze existența acestei atât de utile instituțiuni caritative și să contribuie la ajutorarea elevilor sărmani dar meritoși ai liceului nostru, și de-a realiza o operă, care să simbolizeze veșnica recunoștință a tineretului școlar, beneficiarul neîntrecutei bunătăți de inimă a Dnei V. I. Lapedatu, rugăm pe toți foștii — dela 1895 și până la 1919 — și actualii — dela 1919 și până astăzi — beneficiari ai „Mesei studenților”, să binevoiască a trimite obolul lor pe adresa Direcțiunii liceului „Gh. Lazăr” din Sibiu, făcând propagandă și în cercul cunoștințelor lor pentru contribuțiuni la acest fond.

Sumele incurse se vor chita cu mulțumită de către comitetul de organizație.

Tuturor acelora, cari prin contribuția lor prețioasă vor face posibilă realizarea operei dorite, le exprimăm mulțumirile noastre anticipate.

**Comitetul
pentru înființarea fondului
„Veturia I. Lapedatu”.**

Contribuțiuni la Fondul Veturia l. Lapedatu.

Ioan I. Lapedatu, director Banca Națională	Lei	50.000.—
Soc. „Prima Ardeleană“, Cluj	”	30.000.—
Banca Națională a României	”	20.000.—
Societățile de Gaz Metan, București	”	20.000.—
Banca „Albina“, Sibiu	”	10.000.—
Prof. Alex. Lapedatu, Cluj	”	5.000.—
Octavian Goga, fost Ministru, București	”	5.000.—
Prof. Dr. Ioan Lupăș, Cluj	”	5.000.—
Adrian Oțolu, director Banca Națională	”	5.000.—
Iacob Friedman, propriet. Hotel Esplanade, București	”	3.000.—
Prof. Dr. Silviu Dragomir,	”	2.000.—
Ștefan Boer, dir. gen. Prima Ardeleană, Cluj	”	1.500.—
Elena Boer, Vad, jud. Făgăraș	”	500.—
Dr. Ion Orăștianu, avocat, Cluj	”	500.—
Dr. Ion Crețu, dir. „Prima Ardeleană“, Cluj	”	500.—
Inginer I. Dordea, Cluj	”	400.—
Dr. Ioachim Toletu, avocat, Cluj	”	300.—
Dr. I. Vlad, medic, Cluj	”	300.—
A. Eștan, director, Sibiu	”	300.—
Diverse contribuții	”	700.—
Total	Lei	160.000.—